

Erhvervsøkonomiens funktion i samfundet, i virksomheden og i videnskaben

Af Erik Johnsen*)

0. Introduktion

Den 23. maj 1979 fejrede Foreningen af Danske Civiløkonomer sit 25-års jubilæum ved at udsende et festskrift i form af Erhvervsøkonomisk Tidsskrift nr. 2, 1979, og ved afholdelse af en konference med temaet »Erhvervsøkonomiens funktion i samfundet, i virksomheden og i videnskaben«.

Det er hensigten i denne artikel ganske kort at gengive konferencens indlæg fra professorerne Dick Ramström, Jaakko Honko og Leif Holbæk-Hanssen og strukturere disse indlæg i 4 dimensioner: Erhvervsøkonomiens verdensbillede, dens metode, dens relationer til andre områder og erhvervsøkonomiens strategiske målsætning.

De tre indlæg er aftrykt in ekstenso i dette nr. 3-4, som en forlængelse af festskriftet nr. 2.

*) Professor, ekon. dr., Metodeforskningsgruppen.

1. Erhvervsøkonomiens rolle i samfundet

Professor *Dick Ramström* stiller 2 fundamentale spørgsmål: Hvorledes påvirker den erhvervsøkonomiske synsvinkel samfundets udvikling? og hvad er erhvervsøkonomiens identitet?

Erhvervsøkonomien har udviklet sig i mange dimensioner, men har ikke opdelt sig i »divisioner«, en uhæmmet vækst, der kan medføre en identitetskrisis. En sådan er dog formentlig af størst betydning for den arbejdende erhvervsøkonom selv, mens aftageren af hans produkt er mere interesseret i at få sine egne behov tilfredsstillet end i, om det er ved hjælp af en skarpt defineret disciplin. »Det er afgørende hvad vi kan«.

Ramström er af den opfattelse, at erhvervsøkonomisk teori på længere sigt enten vil skabe eller give inspiration til et nyt verdensbillede, dels fordi erhvervsøkonomien har en identitet, som samfundet har brug for, dels fordi erhvervsøkonomisk forskning bedrives mange steder og endelig fordi erhvervsøkonomi som en slags tværfaglig disciplin peger på nogle balancer, der skal opretholdes for at komme ud af det låste samfund.

Hvad har vi så specielt som erhvervsøkonomer? Ramström mener, at vi har en række værktøjer, der kan udnyttes i den komplicerede og begrænset rationelle beslutningsproces. Vi kan påvirke organisationernes adfærd i retning af at bevidstgøre rationalitetsniveauet, vi beskæftiger os med både organisationens indre og ydre liv, vi kan give vort besyv med om styring, lederskab og entrepreneurship, og endelig kan vi pege på virksomhedens funktion i en større struktur og dermed danne bro mellem virksomheden og dens omgivelser.

Som tværfaglig disciplin kan erhvervsøkonomien pege på, at en række fænomener må afbalanceres: Struktur og proces, organisation og individ, orden og kaos, rationalitet, kreativitet og emotionalitet. Balance i disse dimensioner kan efter Ramströms opfattelse låse samfundet op, og erhvervsøkonomen beskæftiger sig qua sin funktion med netop disse problemstillinger, som også er forholdsvis velbehandlede i erhvervsøkonomien som videnskabelig disciplin.

Hvad skal vi så selv gøre? Ja, vi kan fortsætte som vi har gjort og beskæftige os med lidt af hvert, vi kan forsøge at integrere det for os interessante fra vor nabo-discipliner, vi kan også »divisionalisere«, vi kan

gå tilbage og renyrke kernen i klassisk erhvervsøkonomi, omkostnings- indtægtsanalysen og endelig kunne der ske det, at disciplinen udvandedes, således at den flyder bort af sig selv.

2. Erhvervsøkonomiens funktion i virksomheden

Jaakko Honko indleder med at slå fast, at erhvervsøkonomi er et emneområde og en videnskab, der beskæftiger sig med virksomhedens økonomiske problemer. Den er – da den startede i nyere tid, omkring 1900 – baseret på problemerne omkring handel, regnskabsføring og kalkulation. Senere har den beskæftiget sig med dels med selvskabte problemer og dels med reelle problemer.

Honko fremhæver, at erhvervsøkonomiens opgave er metodeudvikling til løsning af konkrete problemer, der hænger sammen med ledelsens beslutningsproces.

Han giver en række eksempler på, at erhvervsøkonomien spiller en rolle i praksis, men ikke nogen særlig vigtig rolle. Hvorfor ikke? Ja, svaret kan være tidsmangel, mangel på data, forskel på teoriens forudsætninger og virkeligheden, modstand mod ændringer og endelig det ret fundamentale: Economic Man findes ikke i virkeligheden.

Spørgsmålet er, hvad man så gør, hvis man har ønsker om et tættere samspil mellem erhvervsøkonomi og virksomhedsledelse.

Honko mener, at man kan integrere idérige erhvervsøkonomer i organisationen, man kan kræve løsninger også på komplicerede problemer, man kan arbejde med nye metoder og man kan give forskere adgang til virksomhederne. Forskerne må på deres side gå ud i virksomheden og arbejde på dennes præmisser, d.v.s. med reelle og relevante problemer. De bør muligvis identificere sig med virksomhedens problemer i et sabbatår; og endelig kunne man jo trække lederne fra praksis ind på højskolerne for at manducere forskerne.

Erhvervsøkonomien bør beskæftige sig med reelle problemer, med rigtige mennesker, med reelle tidsforløb, med virksomhedens funktion i samfundet.

3. Erhvervsøkonomiens funktion i videnskaben

Leif Holbæk-Hanssens udgangspunkt er følgende:

Erhvervsøkonomien beskæftiger sig med komplekse systemer med mennesker som aktører, den beskæftiger sig med menneskers behov og reaktioner for at løse reelle økonomiske problemer, og den beskæftiger sig med at løse vanskelige mellem menneskelige opgaver.

Vejen fra vor disciplins grundlæggelse til i dag har været lang og snørklet. Nøgleord som handling, visioner, teknik, samspillet mellem økonomiske enheder, systemtænkning og relationer til andre discipliner med levende organismer kendetegner denne vej. En løbende konfrontation mellem hvad vor disciplin er og hvad den burde være.

Nye idéer og grundtanker kombineret med nye enhedsbilleder af fremtiden skal suppleres med egentlige kundskaber, data, og forståelsesmæssig behandling for gennem konkrete handlinger, baseret på meninger og fornemmelser at give nye data, som vi må opfatte som indsigt, forståelse og fornuft. Refleksion kombinerer indsigt og forståelse med nye idéer og grundtanker, og viljen realiserer dem.

Holbæk-Hanssen noterer bl.a., at levende væsener laver deres egne love og derfor kan man ikke generalisere, når man studerer mennesker. Erhvervsøkonomien kan således ikke blive en samling af naturlove. Det man kan håbe at bidrage med i videnskaben er at sige noget om betingelserne for prognosers anvendelighed, givet en holdningsmæssig og adfærdssagtig labilitet i individer og organisationer.

Baseret på vor disciplins præmisser og dens måde af fungere på må vi indstille og på en omstilling til helt nye idéer og grundtanker, herunder at give det kreative menneske plads i folden.

4. Erhvervsøkonomiens funktion i samfundet, virksomheden og i videnskaben, sammenfatning

Jeg skal tillade mig et forsøg på sammenfatning ud fra figuren på side 98 i *Erhvervsøkonomisk Tidsskrift* nr. 2, 1979. Erhvervsøkonomien/ledelselæren som forskningsaktivitet. Figuren siger noget om vor disciplins verdensbillede, metode, relationer til andre områder og strategiske målsætning.

4.1. Erhvervsøkonomiens verdensbillede

I går beskæftigede erhvervsøkonomien sig med handelens og produktionens økonomiske problemer. I dag forsøger man at gøre sig nyttig på de uhyre mange problemområder, der rejser sig i virksomheden. Det gælder både drift, tilpasning og udvikling, det gælder beslutnings-, adfærds- og systemproblemer og det gælder både analytiske, interaktive og eksperimentelle metoder. Plus alle de pseudo-problemer, der rejser sig i daglig praksis.

Erhvervsøkonomien peger på virksomhedens og samfundets ledelse som et mangelhovedet uhyre, hvis munde alle skal mættes for at kroppen fungerer. Erhvervsøkonomien kan i kraft af sin tværfaglighed, sin realisme og sin kreativitet skabe et stedse realistisk og relevant verdensbillede, hvis man spørger intelligent og kreativt. Herom er alle tre indledere enige.

4.2. Erhvervsøkonomiens metoder

Det er vel rigtigt som Jaakko Honko har udtrykt sig ved et Pigou-citat: I videnskabens verden er erhvervsøkonomerne plebejere. Det gjaldt igår. Idag har erhvervsøkonomien en metodologisk identitet, som f.eks. fremhæves af Ramström og Holbæk-Hanssen. Der er sket betydelige metodemæssige ændringer i disciplinens måde at fungere på og i morgen kan man med Honko anbefale forskningsaktivitet integreret i normal lederadfærd.

4.3. Erhvervsøkonomiens relation til andre områder

Vi må konstatere, at den erhvervsøkonomiske disciplin i dag har en sådan udveksling med nabo-discipliner, at den i vidt omfang også må kaldes tværvidenskabelig. Dens særlige kompetence er at pege på en kompleks balancegang imellem en række modstridende faktorer.

I morgen vil vor disciplin slå hårdere igennem de tilbageværende barrierer for en transdisciplinær forskning og man vil i langt videre omfang drive forskning i daglig praksis, og herunder inddrage en række områder, der i dag ikke betegnes som videnskabelige. Efter Leif Holbæk-Hanssen vil det kreative menneske komme til at spille en langt større rolle.

4.4. Erhvervsøkonomiens strategiske målsætning

I går beskæftigede vi os med virksomheden som økonomisk system, jvf. Jaakko Honkos indlæg. I dag beskæftiger vi os med en bedre sty-

ring af samspillet mellem virksomheden og dens omgivelser, idet vi er opmærksom på den dynamik i dette samspil, der består i, at der hele tiden produceres »egne love«, jvf. Holbæk-Hanssen.

Hvad skal vi lave i morgen? Ramström giver en række muligheder, Honko slår til lyd for en bedre styring af reelle problemer og Holbæk-Hanssen fokuserer på løsning af en række mellem menneskelige opgaver. Dette kan sammenfattes under overskriften: Bedre ledelse af ledelsesprocessen.

5. Afslutning og konklusion

Erhvervsøkonomisk Tidsskrift nr. 2, festskriftet med titlen: Erhvervsøkonomiens udvikling og betydning for samfundet og konferencen med titlen: Erhvervsøkonomiens funktion i samfundet, virksomheden og i videnskaben har fungeret både som statusopgørelse og som startskud til fremtidens aktiviteter.

Udviklingen af den erhvervsøkonomiske disciplin har – trods alt – i usædvanlig grad forløbet via et harmonisk samspil med virksomhederne i den private sektor og institutionerne i den offentlige sektor. Dette løbende samspil har præget erhvervsøkonomien som disciplin og samfundet al den stund man i sin »samfundsorientering« også automatisk har anlagt erhvervsøkonomiske betragtninger.

Dette tætte samspil mellem daglig erhvervspraksis og daglig forskningspraksis har givet sig udslag i, at disciplinen erhvervsøkonomi i dag afspejler den mere bevidste mangesidethed, der findes i virksomheden/institutionen. Erhvervsøkonomiens *verdensbillede* har derfor bevæget sig fra studiet af økonomisk adfærd til studiet af ledermæssigt adfærd, som inkluderer den økonomiske, men som omfatter meget mere. Erhvervsøkonomiens *metoder* har bevæget sig fra de beskrivende til en mangedimensional forskningsaktivitet, der integreres i virksomhedens normale ledelse. Erhvervsøkonomiens *relationer til andre områder* har bevæget sig fra det modtagende til det aktive og transdisciplinært nyskabende. Endelig har erhvervsøkonomiens *strategiske målsætning* bevæget sig fra en forholdsvis uklar formulering om at medvirke til bedre styring af en virksomheds økonomi over de mange muligheder til udfordringen for næste generation: Bedre ledelse af ledelsesprocessen.